

HIV/AIDS YASA TASLAĞI VE STK'LARIN YASAMA SÜREÇLERİNE KATILIMI

VAKA ANALİZİ

S İ V İ L
T O P L U M
İ Z L E M E
R A P O R U
2 0 1 3

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
Third Sector Foundation of Turkey

TÜSEV'in hazırladığı Sivil Toplum İzleme Raporu 2013 Hollanda Başkonsolosluğu'nun Matra Programı kapsamında sağlanan finansman desteğiyle gerçekleştirilmektedir.

Pozitif Yaşam Derneği Mart 2010- Haziran 2011 tarihleri arasında gerçekleştirilen HIV/AIDS ile Yaşayanların Haklarına Yönelik Farkındalık ve Savunuculuk Projesi kapsamında Yasama Derneği'nin de desteğini alarak HIV/AIDS Yasa Taslağını oluşturmuştur. PYD'nin Yasa Taslağını oluşturma ve savunuculuk çalışmaları aşamasındaki deneyimleri, Türkiye'de STK'ların yasama süreçlerine katılımının önündeki engellerin aşılması için ilgili yasal ve idari düzenlemelerin yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Pozitif Yaşam Derneği (PYD), 2003 yılından bugüne faaliyet gösteren "HIVPozitif" e- posta grubunda dayanışma içinde olan bireyler ve konuya dışarıdan destek veren kişilerin ortak bir irade sergileme kararının ardından resmi olarak 2005 yılında kurulmuştur. HIV/AIDS ile yaşayan bireylere ve yakınlarına destek olmayı hedefleyen PYD, Türkiye'de HIV/AIDS alanında faaliyet gösteren ve çalışmalarını AIDS'e yönelik araştırmalar ve AIDS vakalarının önlenmesine odaklayan yapılardan farklılık göstermektedir. Dernek; kamu kuruluşları, STK'lar, meslek örgütleri ve üniversitelerde HIV/AIDS farkındalığını artırmaya yönelik çalışmalar da gerçekleştirmektedir. PYD, Avrupa Birliği ve UNAIDS'ten aldığı 153.000 Avro'luk destekle Mart 2010-Haziran 2011 tarihleri arasında HIV/AIDS ile Yaşayanların Haklarına Yönelik Farkındalık ve Savunuculuk Projesi'ni¹ hayata geçirmiştir. Proje kapsamında geliştirilen HIV/AIDS Yasa Taslağıyla HIV/AIDS ile yaşayanların haklarının güvence altına alınması ve kamu kuruluşlarının bu konudaki farkındalıklarının arttırılması amaçlanmıştır.

PYD proje kapsamında Fransa'dan Pakistan örneğine kadar uzanan geniş bir yelpazede 96

ülkenin HIV/AIDS'le ilgili düzenlemeler içeren yasalarını incelediği bir masabaşı araştırması ve Türkiye'de HIV/AIDS ile yaşayanların durumunu ve ihtiyaçlarını ortaya çıkarmayı amaçlayan çeşitli durum analizleri gerçekleştirmiştir. Yapılan araştırmada, Avrupa ülkelerinin büyük çoğunluğunda HIV/AIDS ile yaşayanlara yönelik özel bir mevzuat olmamasına rağmen bireylerin haklarına karşı ayrımcılığın önlenmesi ve nefret söylemine yönelik kapsamlı mevzuatla korunduğu belirlenmiştir. Türkiye'deki mevcut durum incelendiğinde, HIV/AIDS ile yaşayanlara yönelik bir yasal çerçeveye ihtiyaç duyulduğuna kanaat getirilmiş, Yasa Taslağı'nın hazırlanması ve Taslağın TBMM'deki mevcut mekanizmalar kullanılarak muhataplara sunulması konularında Yasama Derneği'nden (YASADER) destek alınarak çalışmalara başlanmıştır.² Pozitif Yaşam Derneği Yönetim Kurulu Başkanı Nejat Ünlü, PYD'nin HIV/AIDS Yasa Taslağına dair TBMM bünyesinde yürüttüğü faaliyetlerin Taslağın yasalaşması noktasında olumsuz sonuç vermiş olduğunu ancak bir STK olarak hazırladıkları Yasa Taslağı'nın ve yürütülen projenin kamu kuruluşlarında farkındalık yaratmak açısından başarı elde ettiğini belirtmiştir. PYD'nin bir STK olarak TBMM bünyesindeki mevcut tüm mekanizmaları kullanarak yasama süreçlerine katılım deneyimi emsal niteliği taşımaktadır.

Günümüzde HIV/AIDS Yasa Taslağıyla ilgili geline aşama Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) İstanbul Milletvekili Sebahat Tuncel'in 30 Aralık 2012 tarihinde TBMM Başkanlığı'na sunduğu HIV/AIDS Yasa Teklifidir.³ Kanun Teklifi hala komisyondadır ve sunulmasının ardından on ay geçmesine rağmen kabulü ya da reddiyle ilgili herhangi bir gelişme kaydedilmemiştir.

¹ Proje hakkında ayrıntılı bilgiye <http://pozitifyasam.org/tr/devam-eden-projeler/hiv-aids-ile-yasayanlarin-haklarina-yonelik-farkindalik-vesavunuculuk-projesi.html> adresinden erişebilirsiniz.

² HIV/AIDS için İşbirliği. NTV . Erişim Tarihi: 16 Ağustos 2013. <http://www.ntvmsnbc.com/id/25181255/>

³ HIV/AIDS Kanun teklifine <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/2/2-1036.pdf> adresinden ulaşabilirsiniz.

HIV/AIDS YASA TASLAĞINA YÖNELİK SÜREÇ

Türkiye'de ilk AIDS vakası 1985 yılında teşhis edilmiştir. Sağlık Bakanlığı'nın 2012 verilerine göre, Türkiye'de 5224 kayıtlı HIV/AIDS ile yaşayan birey olmasına karşın, Dünya Sağlık Örgütü gerçek rakamın kayıtlı rakamın 10 hatta 100 katı olabileceğine dikkat çekmektedir.⁴ PYD'ye göre, Türkiye'de HIV/AIDS ile yaşayanlara dair gerçek sayı ile kayıtlı sayılar arasındaki farkın oldukça yüksek olmasının sebebi HIV/AIDS'e dair bilgisizlikten kaynaklanan önyargılar ve damgalamalar (stigma) sebebiyle HIV/AIDS'le yaşayanların ortaya çıkmamasından kaynaklanmaktadır.⁵

Türkiye'de ilk AIDS vakasının teşhisiyle, 1985 yılında yapılan düzenlemede Sağlık Bakanlığı AIDS'i bulaşıcı ve salgın hastalıklar kapsamına almış ve HIV/AIDS ile yaşayanların ihbarı zorunlu hale getirilmiştir. 1985'ten itibaren yayınlanan genelgeler ve Bakanlık yazıları dışında AIDS hakkında bütüncül ve kapsayıcı bir düzenleme ya da HIV ve AIDS'in gündeme geldiği alanlarda mevzuat değişiklikleri yapılmamıştır.⁶

Türkiye HIV/AIDS farkındalığı ve üretilen politikalar açısından pek çok ülkenin gerisindedir. Sayıları giderek artan HIV/AIDS ile yaşayanların haklarına ve tedaviye erişimlerine dair doğrudan bir yasal mevzuat olmadığı gibi, AIDS söz konusu olduğunda kapsamlı bir devlet politikasından da bahsedilememektedir. Devlet kanadında HIV/AIDS'le yaşayanlara yönelik hazırlanmış özel düzenlemelerin bulunmaması, HIV/AIDS'le yaşayanlara yönelik uygulamalarda pek çok sorun yaşanmasına ve sağlık hizmetlerine erişim, çalışma, eğitim gibi temel alanlarda hak ihlallerinin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu konuda farkındalığı olan tıbbi personelin azlığı ve kamu kuruluşlarının tıbbi personele gereken eğitimleri sağlamak noktasında yeterli hizmetler sunmuyor oluşu

da sorunlu alanlar arasında yer almaktadır. Uygulamada meydana gelen ve ciddi bir hak ihlali teşkil eden başka bir konu ise, AIDS'in tıbbi personel tarafından bir "eşcinsel erkek hastalığı" zannedilmesi sebebiyle kimi doktorların kadınlara bu teşhisi koymaması ve Türkiye'de AIDS hastalarına tıbbi hizmet sunmayı reddeden doktorlar ve diş hekimlerinin bulunmasıdır.

POZİTİF YAŞAM DERNEĞİ'NİN HIV/AIDS YASA TASLAĞI KAPSAMINDA GERÇEKLEŞTİRDİĞİ FAALİYETLER

PYD'nin HIV/AIDS ile Yaşayanların Haklarına Yönelik Farkındalık ve Savunuculuk Projesi faaliyetleri kapsamında YASADER ile birlikte hazırladığı HIV/AIDS Yasa Taslağı kapsamında gerçekleşen işbirliği farklı konularda uzmanlıkları olan STK'ların birbirlerinin kapasite gelişimine katkı sağlamaları açısından da önemli bir örnektir. YASADER, yasa yapımı ve parlamenter denetim süreçleri ile parlamentoda lobicilik faaliyetleri konusundaki uzmanlığını PYD ile paylaşarak projenin milletvekilleri ve kamu kuruluşları nezdinde HIV/AIDS farkındalığını artırma amacını gerçekleştirmesine katkı sağlamıştır.

YASADER Yönetim Kurulu Genel Sekreteri ve TBMM Kanunlar ve Kararlar Başkanı Habip Kocaman, projede PYD'ye olan desteklerinin TBMM'deki süreçlere dair bilgilendirme, yasa yapımı noktasında Türkiye'deki mevzuata uygun dili oluşturma ve lobicilik faaliyetleri noktasında PYD çalışanlarını bu konuyu sahiplenecek, ilgi duyabilecek doğru milletvekilleri ve bürokratlara yönlendirme etrafında yoğunlaştığını belirtmiştir. YASADER, PYD'nin HIV/AIDS ile ilgili muhalefet partilerine üye milletvekillerine yönelik lobicilik faaliyetleri geliştirmesine de yardımcı olarak, HIV/AIDS taşıyıcılarının STK'lar tarafından temsili, HIV/AIDS taşıyan kadınlar, ceza infaz kurumlarında HIV/AIDS taşıyan tutuklu ve hükümlüler gibi önemli konularda soru önergeleri verilmesine de destek sağlamıştır.⁷

⁴ Türkiye'de HIV/AIDS'e dair istatistikler için: <http://pozitifyasam.org/tr/turkiyede-hiv-aids.html>

⁵ <http://pozitifyasam.org/tr/turkiyede-hiv-aids.html>

⁶ AIDS, İnsan Hakları ve Yasalar Türkiye'de AIDS Konusundaki Yasal Düzenlemeler ve Öneriler, Pozitif Yaşam

⁷ Soru önergelerinin ayrıntılı listesine <http://pozitifyasam.org/tr/hiv-aids-ve-tbmm-soru-önergeleri.html> adresinden ulaşabilirsiniz.

**YASAMA SÜRECİNE
KATILIM EĞİTİMİ**

PYD ve proje ortağı YASADER uzmanları ile 2010 yılında "Sivil Toplum Kuruluşlarının Yasama Sürecine Katılımı" konulu iki günlük bir eğitim düzenlendi. Bu eğitim aracılığıyla sivil toplum temsilcileri Türkiye'de yasa yapımı ve parlamenter denetim süreçleri hakkında bilgilendirildi.

**DURUM ANALİZİ
ARAŞTIRMALARI**

PYD "Damgalama Göstergesi (Stigma Index)", "Sağlık Hizmetlerinde Karşılaşılan Sorunlar", "HIV ile Yaşayanların Hak İhlalleri Raporu" gibi durum analizi çalışmaları gerçekleştirilerek HIV/AIDS ile yaşayanların durumunu ve ihtiyaçlarını ortaya koydu. Ortaya çıkan bilgiler ışığında kamu kuruluşlarına, STK'lara, meslek odalarına yönelik bilinç artırma faaliyetleri gerçekleştirildi.

**BİLİNÇ ARTIRMA
ETKİNLİKLERİ**

İstanbul, Ankara ve Diyarbakır'da STK'lara ziyaretler gerçekleştirildi. İnsan Hakları Ortak Platformu (İHOP), Parlamenter Danışmanlar Derneği, Türkiye Küçük Millet Meclisleri, Uluslararası Af Örgütü ve başka pek çok kuruluşla görüşülerek Türkiye'de HIV/AIDS ile yaşayanların durumuna dair bilgilendirmelerde bulunuldu. İHOP'tan "Ayrımcılık Yasa Tasarısı" ile ilgili süreçlere dair PYD'nin düzenli bilgilendirmesi ile ilgili güvence alındı.

**SAVUNUCULUK
ÇALIŞMALARI**

Proje kapsamında HIV/AIDS konusunda uzman bir Danışma Kurulu oluşturularak proje süreçlerinin ve sonraki adımların planlanması sağlandı. Proje ortağı YASADER tarafından diğer ülkelerdeki doğrudan HIV/AIDS ile ilgili yasalardaki temel ilkelerin Türkiye'deki yasama diline uyarlanması sağlanarak HIV/AIDS Yasa Taslağı oluşturuldu. Başbakanlık, Valilik, Emniyet Genel Müdürlüğü ve belediye seviyesinde temsilcilerin katıldığı İşbirliği Arama Toplantıları gerçekleştirildi.

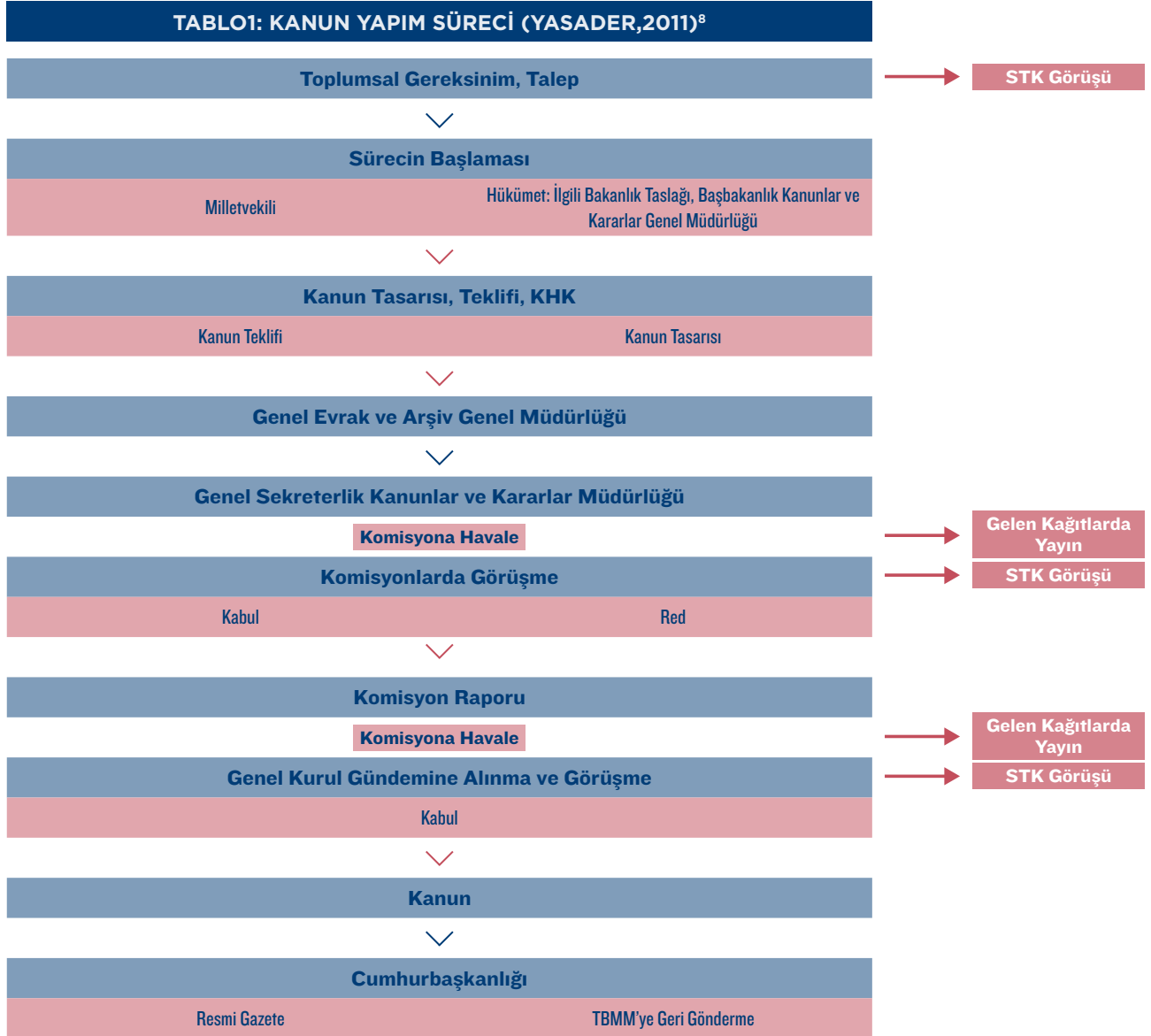
**LOBİCİLİK
ÇALIŞMALARI**

PYD'nin girişimi sonucu Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde HIV/AIDS konusu gündeme getirildi. Beşi Komisyon Başkanı, biri Parti Genel Başkan Yardımcısı olmak üzere toplam onaltı milletvekili ve pek çok milletvekili danışmanı ile görüşmeler gerçekleştirilerek yasa taslağına ve Türkiye'deki duruma dair bilgilendirmelerde bulunuldu. İlgili lobcilik faaliyetlerinin ardından, TBMM Genel Kurulu'nda CHP İstanbul Milletvekili Sacid Yıldız'ın HIV/AIDS konusunda gündem dışı konuşma yaptığı görüldü. Ayrıca, TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu TBMM Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, TBMM Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu, ve TBMM Dilekçe Komisyonu ile görüşmeler gerçekleştirildi. CHP Adana Milletvekili Nevin Gaye Erbatur ve 23 Milletvekillinin AIDS'in araştırılarak alınması gereken önemlerin belirlenmesi amacıyla Meclis araştırması önergesi verilmesine vesile olundu. Görüşmeler sonucu milletvekillerin HIV/AIDS'le yaşayanların çeşitli sorunlarına ilişkin ilgili bakanlara yazılı soru önergeleri yöneltildiği görüldü. Lobcilik faaliyetleri sırasında izlenecek strateji ve yöntem ile ilgili YASADER'den destek alındı.

Nejat Ünlü'nün belirttiği üzere hazırlanan Yasa Taslağının TBMM gündemine taşınmaması ve yasalaşmamasının sebebi STK'ların yasama süreçlerine katılımı önündeki yasal ve kurumsal engellerdir. Ünlü, HIV/AIDS Yasa Taslağı ile ilgili deneyimlerinden yola çıkarak STK'ların yasama

süreçlerinde etkin bir biçimde katılmasının oldukça güç olduğunu belirtmiştir. Ünlü, PYD aracılığıyla edindiği deneyimler ve gözlemlendiği diğer yasama süreçlerinde STK'ların yasa yapım süreçlerine dair önerilerinin ve taleplerinin şeffafça ele alınmadığına dikkat çekilmiştir.

TABLO1: KANUN YAPIM SÜRECİ (YASADER,2011)⁸

⁸ Sivil Toplum için Yasama Sürecine Katılım El Kitabı. Yasama Derneği. Aralık 2011. http://www.yasader.org/web/stk_el_kitabi/son/stk_el_kitabi_tum_2.pdf

Türkiye'de STK'ların yasama süreçlerine katılımını zorunlu kılan ve yasal bağlayıcılığı olan herhangi bir mekanizma olmadığı gibi, bu noktada geliştirilmiş bütüncül ve somut bir kamu politikası da bulunmamaktadır. Yasal düzeyde, STK'ların yasama süreçlerine katılımı Mevzuat Hazırlama Usul ve Esaslarına Yönelik Yönetmelik ile düzenlenmekte ve Yönetmelik STK'ların yasama süreçlerine katılımını güvence altına alan bir hüküm içermemektedir. Aksine, yasama süreçlerine STK katılımı muğlak ve yoruma açık ifadelerle belirtilmektedir.⁹

YASADER Yönetim Kurulu Genel Sekreteri Habip Kocaman STK'ların yasama süreçlerine katılımının önündeki önemli bir engelin, pek çok Avrupa Birliği ülkesinin aksine Türkiye'deki parlamenter yapı içerisinde STK'ları doğrudan muhatap alacak bir ofisin bulunmaması olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle, PYD'nin hazırladığı Yasa Taslağı örneğinde de olduğu gibi STK'lar yasama süreçlerine katılma inisiyatifi gösterecekler dahi, bunun arkasını getirecek, sistematik bir şekilde izlemelerini sağlayacak mekanizmaların var olmaması sebebiyle katılım sağlanamamaktadır. Habip Kocaman YASADER'in TBMM'de STK'lara sunduğu destek hizmetinin bürokratların görev tanımları içerisinde yer almadığını, bu konuya ilgi duyan bürokratlar olarak kendi mesai saatleri dışında, vakitleri ve imkânları el verdiği ölçüde STK'lara destek olmaya çalıştıklarını dile getirmiştir. TÜSEV'in 2012 Haziran ayından bu yana yürüttüğü *Türkiye'de Sivil Toplumun Gelişimi ve Sivil Toplum- Kamu İşbirliğinin Güçlendirilmesi* projesi¹⁰ kapsamında altı ilde gerçekleştirilen yerel danışma toplantılarında ortaya çıkan bulgularda, STK'ların karar alma süreçlerine katılımı noktasında süreçlerin var olan somut mekanizmalar üzerinden ilerlemediğini ve kişilerin inisiyatifine kaldığını

ortaya koymaktadır.¹¹ PYD'nin HIV/AIDS Yasa Taslağı çerçevesinde gerçekleştirdiği kapsamlı savunuculuk ve lobicilik faaliyetlerine rağmen Taslağın tek bir imzalı Kanun Teklifi olarak Komisyonunda kalmış ve Meclis gündemine taşınmamış olması, aktif vatandaşlığın önündeki engellerin kalkması için STK katılımını düzenleyen somut mekanizmaların oluşturulması gerekliliğine örnek teşkil etmektedir.

⁹ Mevzuat Hazırlama Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik http://mevzuat.meb.gov.tr/html/26083_0.html adresinde yer almaktadır. Yönetmeliğin TÜSEV tarafından değerlendirilmesi Sivil Toplum İzleme Raporu 2013'ün ilgili bölümünde yer almaktadır.

¹⁰ Proje hakkında ayrıntılı bilgiye <http://www.siviltoplum-kamu.org/tr/> adresinden erişebilirsiniz.

¹¹ Proje kapsamında gerçekleştirilen danışma toplantıları raporlarına <http://www.siviltoplum-kamu.org/tr/yayinlar> adresinden ulaşabilirsiniz.